

Maagia, pühadus ja mäed

3.–5. oktoobrini 2025 peeti Sofias kuues konverents sarjast “Balkan ja Baltikum ühendatud Euroopas: religioon, ajalugu ja kultuur”. Konverentsid toimuvad kaheaastase intervalliga erinevates riikides, ühiselt antakse välja ajakirja Yearbook of Balkan and Baltic Studies, toimuvad temaatilised seminarid, rühma- ja üksikuurijate välitööd. Konverents oli osa Eesti ja Bulgaaria Teaduste Akadeemiate koostööprojektist (2024–2025) ning koondas teadlasi paljudest Euroopa ja Aasia piirkondadest, samuti Põhja-Ameerikast. Esindatud olid Balti (Eesti, Läti, Leedu) ja Balkani riigid (Bulgaaria, Rumeenia, Serbia, Põhja-Makedoonia); Kesk- ja Ida-Euroopa (Ukraina, Venemaa, Poola, Ungari); Kaukaasia ja Kesk-Aasia (Altai, Kalmõkkia, Kirgiisia); Lõuna-Aasia ja Tiibet (Tiibet, Gilgit-Baltistan – Pakistan) ning Lääne-Euroopa (Prantsusmaa, Hispaania, Rootsi), USAd esindasid California teadlased.

Juulikuus tabas Eesti ja Bulgaaria ühisprojekti suur kaotus – projekti Bulgaaria-poolse juhi Ekaterina Anastasova äkksurm. Kalli kolleegi ootamatu kaotus oli kibe üllatus. Sellega seoses tuli uuesti mõtestada mitmed eesmärgid. Oli suur kergendus, kui projektiga pikalt seotud olnud ja looduskultuuri uurinud Svetoslava Toncheva võttis enda kanda projekti jätkamise ja koos meeskonnaga konverentsi korraldamise. 2025. aasta konverents “Maagia, pühadus ja mäed” oli pühendatud Ekaterina Anastasova mälestusele ja oli ühtlasi osa Eesti-Bulgaaria ühisprojekti tulemustest. Ettekanded jagunesid tinglikult viieks suuremaks teemaringiks, mille raames vaadeldi kõiki olulisemaid pühapaikade ja inimese elukaarega seotud probleeme, kasutades erinevat metoodikat ja lähenemisviise, luues silla erinevate distsipliinide vahel.

Esimene teemaring vaatles mägesid kui pühi ja müstilisi paikasid fookusega rituaalidel, palverännakutel, ohverdustel ja usulistel festivalidel. Teine vaatles maagia, rahvameditsiini ja rituaalidega seotud valdkondasid alates traditsioonilistest ravipraktikatest maagiliste laulude ja mantrateni. Kolmas jälgis pühapaikade, kultuurilise mälu ja identiteedi seoseid. Käsitleti sakraalsuse kaardistamist ja identiteedi kujundamist nende ümber, mägedega seotud rahvuslikke narratiive, samuti teatud paikade poliitilist sakraliseerimist. Rahvatraditsioonide ja folkloori ettekanded haarasid muinasjutte, uskumusi,

legende, nende uusarendusi, laule ja eeposeid, aga ka nt valahhi naiste traditsioonilist tätoveerimist Makedoonias. Eraldi vaadeldi sakraalsete praktikate kommertsialiseerimist, sotsiaalmeedia rituaale; esitleti uusvaimsuse ja spirituaalsusega seotud ettevõtmisi Bulgaaria mägedes, mitme liigi lähestikku elamise võimalusi ning puuetega inimeste kaasamist mägiturismi ja spordi kaudu.

Loetelu annab väikese ülevaate teemade jagunemisest ja valdkondadest, mida jälgiti.

Korraldajad eesotsas Svetoslava Toncheva ja teda abistanud Milena Lyubenova, Maryanka Borisova, Evgenia Troeva ja teistega löid mõnusa ja tõise õhkkonna Bulgaaria Etnograafiamuuseumi hoones. Järgnev välivaatlus viis erinevate pühapaikadeni, millest põnevam oli 4. sajandil eKr rajatud Heraclea Sintica arheoloogiliste väljakaevamiste ala, Melniku kivipüramiidid, visiit selgeltnägija Vanga elukohta, mis on omapärane näide *exegi monumentum*ist – Vanga poolt tema viimasesse kodupaika rajatud kompleksi kuuluvad kirik, muuseum, vastuvõtuala tervendava vee tiikide ja veevõtukohtadega, Vanga haud ja monument on omapärane ja populaarne kultuspaik. Külastati ka 13. sajandil rajatud Roženi kloostri kompleksi.

Mõtlemisainet tuhandeid aastaid kestnud dialoogist mägede ja inimeste vahel, argipäeva ja pühaduse keerulisest põimumisest ning pühaduse erinevatest väljendusviisidest jätkub pikemaks ajaks.

Toimus palju, jõuti palju. The Yearbook of Balkan and Baltic Studies toimetajad kohtusid mitmel korral, täpsustamaks aasta 2025 ja 2026 toimetamisplaane, Direktor Mila Maeva lahkkel algatusel saabus pärast teise konverentsipäeva programmi lõppu Sofia läheduses tegutsev folklooriansambel oma laule tutvustama. Bulgaaria laulude piirkondlik omapära on kuulus, seekord tänasid neid meie poolt udmurdi lauludega Nikolai Anisimov ja Maria Korepanova.

Järgmine Balkani ja Baltikumi teadlasi kaasav teaduskonverents toimub Vilniuse Ajaloo Instituudis 2027. Eestit esindasid Mare Kõiva, Nikolai Anisimov, Natalia Ermakov, Tatiana Anisimova, Maria Korepanova, Reet Hiiemäe ja Eva Toulouze. Täname toetuse eest Teaduste Akadeemiat, Eesti Kultuurkapitali, EKM projekt 8-2/20/3, PRG 2600 ja 1584.

Mila Maeva
mila.maeva@iefem.bas.bg